

Kammerherre Henrik Alexander Berners barndoms-erindringer

Bearbejdet af Holger Grumme Nielsen

Den 26. april 2008 åbnede særudstillingen „Rige børn leger bedst“ på Gammel Estrup. Udstillingens formål var at formidle barndommen på de danske herregårde i første halvdel af det 20. århundrede. I tilknytning til denne udstilling besluttede museet at afholde ni fortælleraftener, hvor mennesker, der selv var opvokset på en herregård i den pågældende periode, fortalte deres barndomserindringer. Såfremt der kom cirka 20 mennesker per gang til disse fortælleraftener, ville museet betragte arrangementet som en succes. Længe før den første aften skulle afholdes, havde mange folk tilmeldt sig. Den første aften blev 155 mennesker samlet i Gammel Estrups riddersal, og hvis brandmyndighederne havde tilladt det, ville flere være kommet ind.

Billedet af mine tre huslærer og jeg er taget i anledningen af min konfirmation. Fordelen ved huslærer er, at man lærer godt, for man bliver hørt i alle lektierne hele tiden. Det kan være meget berigende undervisning, men der var alligevel en hel del, jeg ikke fik lært. Ulempen ved det var imidlertid, at jeg ikke fik nogen skolekammerater.

Kammerherre Henrik Berner fra Clausholm var den første fortæller. Han blev født i 1918 på herregården Langesø på Fyn, men hans far ejede også Clausholm Slot ved Randers, som Henrik sidenhen overtog. Eftersom en del mennesker ikke fik mulighed for at høre Henrik Berners beretning, følger her et uddrag - om end i en noget forkortet udgave. Uddraget fremstår, som historien blev fortalt, dog er de spørgsmål, der blev stillet fra salen, indarbejdet i teksten for læsevenlighedens skyld.

Skolegang

Da jeg kom i skolealderen, kunne mine forældre ikke rigtig vænne sig til tanken om, at jeg skulle gå på en kostskole og hjemmefra, hvad der ellers var almindeligt for godsejerbørnene dengang. Så jeg fik i stedet en huslærer. Det lyder helt Blichersk og gav ingen legeskammerater, men forpagteren, der boede lige i nærheden af os, havde tre drenge; den midterste var på min alder, den ældste var lidt ældre og den yngste lidt yngre. Vi fire drenge legede vældig godt sammen. Jeg husker, at vi inde i skoven byggede en mægtig borg med tårn og voldgrave og alt muligt. Da vi så først havde

fået bygget borgen, var det ikke sjovt længere – men det er vist ret almindeligt. Vi spillede ikke fodbold, for det har jeg altid været for doven til, men vi havde en tennisbane, som vi spillede lidt på.

Gale streger blev afregnet med klask enten i halen eller på kinden. Korporlig afstraffelse var ret almindelig, når jeg havde lavet gale streger. Jeg kan huske, at vi rutschede ned ad en ret stejl bakke i haven, når det var snevejr, hvilket resulterede i snavsede og våde bukser. Det fik vi en del skæld ud og klaps for. Eksemplet giver et billede af en verden, hvor der ikke skulle så meget ophidselse til, før det var spændende.

Jeg kan se på dette gamle foto, at jeg fik min første cykel, da jeg blev 10 år – det var i 1928. Jeg var meget stolt af den og brugte meget tid på den; det var en Skjold, og den var mægtig god.

Forpagterens drenge gik i skole i den stedlige landsbyskole og siden hen i Odense, mens jeg måtte blive hjemme på Langesø til eneundervisning. Jeg vil dog mene i dag, at det passede meget godt til mig og mit temperament, at jeg ikke kom på kostskole i 10-års alderen – det var jo en form for forkælelse, at jeg ikke blev sendt af sted, men det vidste jeg ikke dengang.

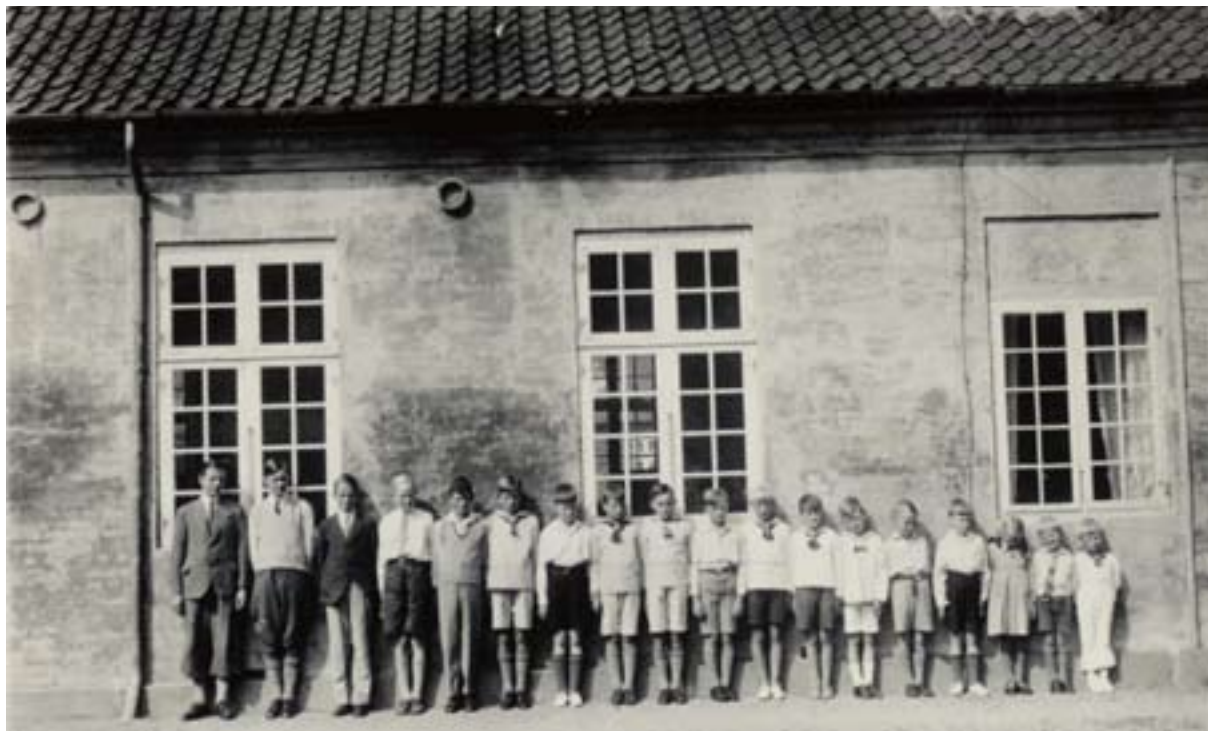
Kostskole

Da jeg blev omkring 14-15 år, skulle jeg på gymnasiet. Jeg kom til at gå på Stenhus Kostskole, der ligger ved Holbæk, og der gik jeg i 3 år og blev student. På kostskolen kunne man være sammen med kammeraterne, hvilket var herligt. Desuden havde Stenhus den skik, at man meget sjældent rejste hjem på weekend – hvilket vi ikke var helt tilfredse med. Jeg tror, vi fik lov til at komme hjem 2-3 gange per semester, hvilket betød, at vi blev rystet mægtig godt sammen - ikke mindst fordi vi alle var fælles om at være i opposition til lærerne, de arme mennesker. Jeg var også ret heldig i forhold til at finde kammerater. Man kunne godt forestille sig, at nu jeg havde gået hjemme, som den efternøler jeg var og kun havde leget med de samme tre i det daglige, at det kunne blive vanskeligt at komme ind på en kostskole og blive omgivet af så mange mennesker i det daglige, men det generede mig nu ikke.

Man skulle tro, det var en stor omvæltning at komme hjemmefra med privatlærer og så videre til at komme på Stenhus med så mange elever, men det mærkede jeg ikke rigtigt - sjovt nok. Blandt dem jeg kom på Stenhus sammen med, var der to, jeg kendte

på forhånd, og det gjorde omvæltningen mindre barsk. Der var dengang 4 kostskoler, man kunne vælge imellem: Sorø, Stenhus, Herlufsholm og Haslev, som min bror havde gået på, men det havde ikke været nogen succes, og min forældre havde hørt om nogen på Sorø, som det var gået meget skidt, og derfor havnede jeg på Stenhus. På kostskoler er det, som så mange andre

steder, vigtigt, at man har en dygtig leder, og på det tidspunkt havde de på Herlufsholm en gammel, sva-gelig rektor, hvorimod Stenhus lige havde fået en ny ung rektor, der hed Larsen. Man kunne virkelig mærke, hvilken rolle rektoren havde. Det er jo i virkeligheden ham, der kører det hele, og hans ånd, der dominerer skolen. På Herlufsholm har de deres værelser, der

Når jeg havde fødselsdag, blev nabobørnene fra de andre herregårde inviteret; der har vel været en 20-30 stykker. Dette var en herlig afbrydelse i hverdagen. Vi fik chokolade, boller og lagkage, og normalt fik jeg gaver bestående af dele til mit Mecano. Desuden kan jeg huske, vi legede „to mand frem for en enke“. Billedet her er taget til en af mine fødselsdage foran sidefløjen til Langesø.

hed *hummerne*¹, men de sov på sovesalen. På Stenhus havde gymnasieeleverne hver deres værelse, hvor de sov og opholdt sig. I de små klasser delte de værelse to og to. Jeg var meget glad for at have mit eget værelse, hvor jeg kunne være i *fred*, hvilket var kolossalt vigtigt for mig, og jeg tror også, det var en af grundene til, at mine forældre sendte mig på Stenhus.

Legetøj og legeskamrer

Jeg legede meget med Mecano. Jeg ved ikke, om det eksisterer i dag, men nogen kan måske huske det. Mecano legede jeg med selv, for jeg var jo nok lidt af en enspænder. Jeg fik det både til jul og fødselsdage, fik efterhånden samlet temmelig meget sammen og kunne faktisk bygge en del større ting. Noget andet, jeg samlede på, var modeltog. De var lidt større end dem, man har i dag, og jeg kan stadig misunde de børn og deres forældre, der i dag kan købe ganske små tog, der er meget flot lavet. Problemet med modeltog er jo, at de tit fylder meget, og de færreste har jo plads til at få dem stillet op. Mit legetøj bevidner, at jeg altid har været meget teknisk interesseret, hvilket også bevirkede, at jeg senere hen blev bygningsingeniør.

En ting, som mine forældre var meget store med, var, at de holdt to ugeblade til mig. Det var Familiejournalen og Hjemmet. De udkom hver tirsdag, og det var en festdag. I Familiejournalen var der en gang om måneden indlagt et tyndt kartonark, som man kunne klippe ud og bygge en borg af eller noget andet, og det gjorde jeg hver gang og havde stor fornøjelse af det – igen var det noget med at bygge, der fangede min interesse.

Jul

I julen var vi nede hos min farmor, der boede på Holstenshuus. Jeg kan svagt huske, at vi nogle enkelte gange var hos mine mormor og morfar, der boede på Liljendal Gods på Sydsjælland, men det var mest på Holstenshuus, vi kom – jeg tror, det var fordi Holstenshuus ikke lå så langt væk fra Langesø, for dengang var det jo mere besværligt at rejse. Mine forældre fik dog tidligt bil, men under krigen kørte vi med toget. Når vi ankom med toget til Holstenshus, blev vi hentet i hestevogn ved den nærmeste station, hvilket altid var spændende. Der var vi så i julen, og det står i mine erindringer som noget utrolig dejligt. Min farmor var rørende sød imod os børnebørn og spillede Sorteper og andre spil med os, og vi fik lov til at være længe oppe.

Vores juleaftener forløb også med en vis form for matriarkalisme hos min farmor. Når vi havde spist middagen, der bestod af risengrød, gåsesteg og æbleskiver, blev vi lukket ind i den ene dagligstue, hvor de voksne drak kaffe, mens vi børn var irriterende, fordi vi hellere ville ind til gaverne. På et tidspunkt lykkedes det os at få de voksne med ind til gaverne. Som stor dreng fik jeg en for den tid rystende jazzplade til jul, og det var farmor ikke glad for. Jeg måtte gå langt væk, hvis jeg skulle spille den. Farmor mente ligefrem, hun fik hovedpine, hvis hun hørte musik.

Når vi havde danset rundt om træet og fået anvist vores gavebord, havde vi den skik, der måske allerede dengang var på retræte, at hele personalet kom op nede fra kælderens, hvorefter de fik en gave af min

Jeg husker særligt mine forældres sølvbryllup. Det var i december 1929 og var en enorm forestilling, der varede i 8 dage. Billedet er taget i den anledning, foran Langesø – det er mig i midten omgivet af mine forældre og søskende.

bedstemor, stod og kiggede lidt på træet og så gik ned igen. Denne skik har altid undret mig lidt, men det kan godt være, at de, der kom nede fra køkkenet, syntes, det var en tradition, og måske ville de have følt det, som om noget gik tabt, hvis traditionen holdt op. Vi

må tænke på, at vi er tilbage i 1920'erne, og verden har siden ændret sig kolossalt, ikke mindst socialt.

Julen startede ikke så tidligt dengang, som den gør i dag, men vi havde dog en form for kalendergave. Det bestod af en sko, som vi stillede frem, og så var der en

venlig sjæl, der lagde noget i den, hvis man havde været artig – det var nu en ganske lille ting som en blyant eller et stykke viskelæder og sådan noget. Jeg tror først, vi stillede skoen frem engang midt i december, i hvert fald ikke 1. december og så kørte det en 14 dages tid.

På andre godser var det en tradition, at man tog på julevisitter inden jul, men det gjorde mine forældre ikke. Mellem jul og nytår var der til gengæld mange gæster og festivitas godserne imellem. Nytårsaften spillede vi lotteri. De voksne havde svært ved at få tiden til at gå, men vi børn syntes, det var spændende at være længe oppe. Til dagligt var det de samme omkvæd med, at man syntes, man kom for tidligt i seng, og de andre måtte være længere oppe og så videre. Det var næsten ikke til at bære, at de løb ude og legede, og jeg skulle tidligt i seng. Min mor påstod, det var vanvittig sundt at komme tidligt i seng, og det var det måske også – måske kan jeg så få lov at leve lidt længere. Min mor havde et argument til at få mig tidligt i seng. Det lød, at den søvn, man får før klokken 24.00, er meget sundere end den søvn, man får efter – argumentet blev flittigt brugt, når jeg henviste til, at jeg blot kunne stå lidt senere op.

Om vinteren gik vi til dans i Odense. Det var nogle af mine forældres bekendte, der fandt ud af, at vi børn skulle lære at danse. Vi var vel 20 stykker, der en gang om ugen kom til Odense og fik danseundervisning i en gymnastiksal. Det morede mig egentlig ikke at få undervisning, for jeg har altid været meget kantet. Men det var sjovt at møde de andre, og jeg dansede altid med komtesse Caritas Bernstorff fra Gyldensteen.

Hjemme på Langesø og Clausholm

Langesø var et stort hus at bo i. Da depressionen kom i 1930'erne, syntes mine forældre, at det ville være mest rigtigt, hvis de indskrænkede sig lidt - huset var jo dyrt at varme op. Derfor lavede de i den ene af husets fløje en lille separat lejlighed, hvor vi flyttede ned og boede i 3-4 år, så løsnede krisen så meget, at vi kunne flytte tilbage i glans og herlighed. Det var vældig smart, at vi kunne flytte ned i sidefløjen, men det føltes jo lidt snærende - det gik dog som sagt over igen. Min konfirmation blev også holdt, mens vi boede i den lille lejlighed. Mine forældre havde ved siden af lejligheden indrettet en foredragssal, og der holdt vi så min konfirmationsfest.

Min far ejede desuden Clausholm slot, som han overtog efter sin far i 1927. Efter den tid blev det skik, at vi drog til Clausholm en måned hver sommer. På Clausholm var der ingen elektrisk lys, ingen centralvarme, og der var knap nok indlagt vand. Der var én vandhane ude i anretterværelset. Udover det var der gode gammeldags kakkelovne, og så var der victoria-badekar af zink, og min far sagde altid: „Dem må I ikke smide væk, for de er så gode, når det drypper ned fra taget“, og det gør det jo mange steder på gamle huse. Disse badekar blev stillet op i soveværelset, og så kom der en spand koldt vand og en spand varmt vand i, og så var det badeværelset. Min bror og jeg skiftedes til at lade være med at gå i bad. Livet på Clausholm var utrolig gammeldags i forhold til Langesø, der var indrettet med moderne faciliteter. Vi havde set med nutidens øjne en overdådighed af hushjælp. Men

man skal ikke lade sig forlede, for betjeningen har altid været færre og ringere end dem, ens forældre og bedsteforældre havde. Sådan har det altid føltes. I min barndom havde vi dog en husjomfru og en kokkepige, to stuepiger, en chauffør og en linnedjomfru. Det hænger jo selvfølgelig sammen med manglen på moderne hjælpemidler, hvorfor der skulle mange hænder til. Da enkedronning Anna Sofie boede på Clausholm, var der 66 mennesker i huset, og i dag er der ingen.

Jeg husker særligt det store arbejde, der fandt sted, når der skulle vaskes – det gjorde man ikke så tit dengang. På nabogodset Ravnholdt går historien, at man kun vaskede storvask en gang om året. Sådan var det dog ikke hos os, hvor der blev vasket cirka en gang om måneden, og jeg kan tydeligt huske, at det foregik nede i kælderen, hvor der var nogle store gruekedler, og her stod folkene og havde det meget varmt. Efterfølgende blev vasketøjet kørt på trillebør op på noget, vi kaldte blegepladsen, hvor det blev hængt til tørre - sådan foregik det dengang.

Jeg havde forbløffende få pligter derhjemme; jeg kan næsten ikke huske, vi havde nogen, udover at min mor gerne ville have, at vi børn lugede stenhøjen – det var jo det mindste, vi kunne gøre – så en time om dagen blev vi kommanderet derud, og jeg hadede det inderligt. Min bror elskede det, men ikke jeg. Ellers havde vi ingen hjemmeopgaver; vi vaskede hverken op eller lignende. Derimod skulle vi klæde om til aftensmaden, ligesom for at understrege upstairs and downstairs. Det kørte faktisk meget godt, og jeg tror

faktisk ikke, der var nogen animositet. Jeg kan huske, vi havde en husjomfru, som var utrolig omsorgsfuld. Hun hjalp mig altid gummistøvlerne på og den slags uden at grynte. Det kørte bare, hvilket man kan undre sig over i dag.

Mine forældre var så moderne, at vi gerne måtte komme i køkkenet, hvilket ikke var tilfældet på alle herregårde. Min mormor og morfar havde et hus i København, som de opholdt sig i om vinteren og gik til baller og den slags, og min moster har fortalt, at hun aldrig oplevede at komme i køkkenet i det hus. Det var der dog ikke noget med i mit barndomshjem, hvor vi løb ned i køkkenet, når det passede os, og de, som var dernede, var altid søde og rare.

Vi klædte om før maden indtil krigen. Jeg kan ikke huske, om min far var i smoking, hvilket han nok har været, men vi andre var i matrosthøj. Det er en meget god tanke, når man havde serveringsfolk, der alle skiftede fra blå uniformer om dagen til sort om aftenen. Så er det mindste, man kan gøre selv at være lidt pæn i tøjet, hvilket, jeg synes, er en rigtig tankegang, der blev håndhævet. Vi havde en barnepige fra Als, der hed frk. Petersen, og jeg har sandsynligvis ikke spist med forældrene i begyndelsen, men i stedet med barnepigen i barnekammeret.

Forholdet til mine forældre var som alle andre børns. Huslæreren blev ikke direkte indblandet i min opdragelse. Mine fætre og kusiner sagde De til deres forældre, men vi var kommet ud over det hjemme hos os. Nogle tiltalte endda deres forældre i tredje person, men det syntes vi dog var lidt gammeldags.

I påsken trillede vi påskeæg, og den, der vandt, fik en præmie. Det var noget, vi fortsatte med langt op i tiden som en lidt uskyldig og barnlig forlystelse.

Der var meget selskabelighed godserne imellem. Min far var et rigtigt selskabsmenneske, og det var ikke små selskaber. Når der var selskab, var det rigtigt selskab, og der var ikke under 20 til bords. Ved enhver tænkelig anledning holdt man fest. Min mor var ikke i stand til at lave mad, men hun bestemte og sammensatte menuen sammen med husjomfruen. Var der stort selskab, kom kogekonerne fra København, og de var meget dygtige.

Om aftenen læste far højt for os. Han havde et langt bogmærke, hvorpå han skrev, hvornår han begyndte, bogens titel, og hvornår bogen var slut. Han læste

blandt andet „De tre Musketerer“, lidt H.C. Andersen, og så indianerbøger af Cubolt. En stor del af min basisviden fik jeg gennem min fars højtlesning, og jeg tror også, han syntes, det var vældig sjovt.

Min far og jeg spillede i de senere år „beziue“, når jeg kom hjem fra Stenhus i ferierne, hvilket vi havde meget glæde af. Min far kunne erindre, at hans forældre havde spillet det, hvilket der også findes et billede af. Ved hjælp af små tavler førte vi regnskab.

Henrik Berner fortalte desuden om sin soldatertid, uddannelsen i København, spøgelse på Clausholm og meget mere. Da aftenen var overstået havde alle gæsterne fået et lille indblik i, hvorledes opvæksten på en herregård i det 20. århundrede kunne forløbe, lige som alle havde haft en morsom og berigende aften.

